

Між двома картотеками. Вибрані драми

Це спроба презентувати драматургічний доробок одного з найвидатніших і найбільш перекладених у світі польських письменників, об'єднати під однією обкладинкою усе найвартісніше, створене Тадеушем Ружевичем між його дебютною, канонічною для світового театру «Картотекою» кінця 50-х рр. минулого століття, та її переконструйованою, переосмисленою «розсипаною» версією 90-х. Жодна з п'яти п'єс і нині не втратила актуальності — кожна й надалі розсипає перед читачем і глядачем калейдоскопічні візерунки образів і сенсів. Канонічна «Картотека» — це блукання снами чи підсвідомістю людини, травмованої війною. «Герой» лежить у ліжку, навколо якого розгортається історія — водночас камерна і глобальна... «Свідки, Або наша маленька стабілізація» — «драма конформізму», історії про людей, які воліють бути свідками життя, ставлячи над усе свою крихку стабільність, не визираючи з вікон, не обертаючись, навіть коли поряд конає поранена людина... «Стара жінка висиджує» — «драма ентропії», яка коливається між фарсом і античною трагедією. Дію акцентовано на найпохмуріших метафорах цивілізації: тотальній війні, сміттярці й поліційному кордоні. Навдивовижу стабільний світ відходів людської життєдіяльності й старих богинь, яким уже ніхто не хоче поклонитися... «Непорочний шлюб» — «драма тіла», найчастіше інсценізована й водночас найменш прочитана п'єса, за яку Ружевича звинувачували в сексуальній розгнуданості. Доба сецесії, що її французи називали прекрасною. Калейдоскоп перверзій: Бик-Батько, Дідусь-фетишист, фригідна Мати, непорочний Беньямін — й на цьому тлі бунт двох дівчаток-підлітків. Або й ширше — за висловом критикині Марти Півінської, «...бунт дітей, жінок і митців на тлі оскотинювання»... Й, урешті, «Розсипана картотека» переконструйована майже через сорок версія першої «Картотеки»: реалії 90-х, панки й скіни, секс-послуги, торгівля наркотиками й людськими органами — у супроводі базарного гамору й безглуздох парламентських дебатів. Усе начебто змінилося — й нічого не змінилося. Ніхто нікого не чує, ніхто ні з ким не в змозі порозумітись, усе більше белькотливих реплік і дедалі більше мовчання... Абсурд Ружевича породжений безглуздям повсякденності, тому його тексти лише нарощують з часом об'єм сенсів. Театр Ружевича — це «відкрита драма», своєрідна партитура для нескінченного імпровізування. Його п'єси не менш цікаві у прочитанні, ніж у сценічній інтерпретації.

колекція театральна

Тадеуш Ружевич
МІЖ ДВОМА
КАРТОТЕКАМИ

Tadeusz Różewicz

POMIĘDZY
DWOMA
KARTOTEKAMI

WYDAWNICTWO LITERACKIE

Тадеуш Ружевиц

МІЖ
ДВОМА
КАРТОТЕКАМИ

Вибрані драми

*З польської переклала
Лариса Андрієвська*

ВИДАВНИЦТВО АНЕТТИ АНТОНЕНКО
ЛЬВІВ

ББК 44(4Пол)

Р-83

Тадеуш Ружевиц
МІЖ ДВОМА КАРТОТЕКАМИ

Вибрані драми

З польської переклала Лариса Андрієвська

Перекладено за виданням:

Tadeusz Różewicz

Teatr

Wydawnictwo Literackie, 1988

ISBN 83-08-01357-0

Tadeusz Różewicz

Kartoteka; Kartoteka rozrzucona

Wydawnictwo Literackie, 1997

ISBN 83-08-02710-5

Це спроба презентувати драматургічний доробок одного з найвидатніших і найбільш перекладених у світі польських письменників, об'єднати під однією обкладинкою усе найвартісніше, створене Тадеушем Ружевицем між його дебютною, канонічною для світового театру «Картотекою» кінця 50-х рр. минулого століття, та її реконструйованою, переосмисленою «розсипаною» версією 90-х. Жодна з п'яти п'єс і нині не втратила актуальності — кожна й надалі розсипає перед читачем і глядачем калейдоскопічні візерунки образів і сенсів.

Усі права застережені. Жодну частину цього видання не можна перевидавати, перекладати, зберігати в пошукових системах або передавати у будь-якій формі та будь-яким засобом (електронним, механічним, фотокопіюванням або іншим) без попередньої письмової згоди на це **ТОВ «Видавництво Анетти Антоненко».**

ISBN 978-617-7192-69-4

ISBN 978-617-7192-29-8

Серія «Колекція театральна»

© Tadeusz Różewicz and heirs, 1988, 1997

© Лариса Андрієвська,
український переклад, 2017

© «Видавництво Анетти Антоненко», 2017

КАРТОТЕКА

Я не подаю переліку дійових осіб. «Героєм» п'єси є чоловік без чітко визначеного віку, роду занять і зовнішності.

Наш «герой» часто перестає бути героєм розповіді, і його заступають інші персонажі, які також є «героями». Чимало осіб, що беруть участь у цій історії, не відіграють великої ролі, тим із них, які можуть відігравати провідні ролі, часто не надають слова або ж їм майже нічого сказати. Місце незмінне. Декорації незмінні. Цілком достатньо, якщо впродовж цього часу хтось бодай переставить стілець.

Ця п'єса реалістична й сучасна. Стілець справжній. Усі предмети й меблі — також справжні. Їхні розміри трохи більші, ніж у звичайних предметів. Найзвичайнісінька кімната.

Стіл. Етажерка з книжками. Два стільці. Умивальник і таке інше. Ліжко на високих ніжках. У кімнаті немає вікна. У протилежних стінах є двері, перші й другі двері постійно прочинені. Ліжко стоїть біля стіни. Освітлення в кімнаті завжди незмінне. Світло не гасне, навіть коли розповідь добігла кінця. Завіса не опускається. Можливо, розповідь лише урвалася? На годину, на рік...

Ще одна заувага. Люди виступають у своєму буденному, звичайному одязі. Їх не можна зодягати в ефектні костюми, строкате ганчір'я тощо. Художнє оформлення не має жодного значення. Щонайменше барв і ефектів. Крізь прочинені двері швидко або повільно проходять якісь люди. Деколи чутно уривки розмов. Люди зупиняються й читають газети... Здається, ніби кімнатою Героя пролягає вулиця. Дехто з перехожих мимохідь прислухається до розмов у кімнаті Героя. Іноді встав-

ляють кілька слів. І йдуть далі. Дія триває — від початку й до кінця — без антракту.

ГЕРОЙ (лежить, заклавши руки за голову. Випростовує руку, тримає її перед очима): Це моя рука. Я ворую рукою. Моя рука (ворушить пальцями). Мої пальці. Моя жива рука така слухняна. Робить усе, що я забажаю (відвертається до стіни. Можливо, засинає).

Входять батьки Героя. Зажурені. Батько дивиться на годинник.

МАТИ: Не тримай руки під ковдрою, це негарно й нездорово.

БАТЬКО: І що з нього виросте, коли він буде так довго вилежуватися. Вставай! Хлопче!

МАТИ: Йому сорок років, а він усього лишень адміністративний директор в опереті.

БАТЬКО: Кажу тобі, він робить усяку гидоту під ковдрою. Сам із собою.

МАТИ: Дурниці! Адже там ще хтось лежить під ковдрою. Здається, це жінка.

БАТЬКО: Ти здуріла! Семирічний хлопчик. Вчора він поцупив у мене злотий... Я з нього шкуру здеру! А ще він виїдає цукор із цукорнички.

МАТИ: Таж у нього засідання. Доповідь і співдоповідь!

БАТЬКО: Він украв у мене злотий. Якби він сказав: «Татусю, дай мені злотий, я хочу щось купити собі», — я дав би. Його варто покарати!

МАТИ: Тихше! Він спить.

БАТЬКО: І в кого він удався?

Входить Хор Стариганів. Їх троє. У вим'ятих, трохи поношених костюмах. Один із них у капелюсі. Сідають під стіною на розкладних стільчиках, які принесли із собою. Старигані ледь воруються. Натомість текст декламують дуже жваво, гучно, молодечими голосами. Хор виголошує текст без надмірної міміки.

Хор Стариганів заповнює паузи в дії: повчає, застерігає, підбадьорює.

ХОР: Хто дітям у колісці відчухрав голову Гідри,

Той у юності задушить Кентавра,
Жертву у пекла видере,
До неба піде по лаври.

Батько схиляється над ліжком. Бере Героя двома пальцями за вухо, потягає.

БАТЬКО: Не вдавай, що ти спиш. Підведися, коли з тобою батько розмовляє!

ГЕРОЙ: Стій! Стій! Хто іде? Стій! Стріляю! Хальт!

МАТИ: Він розмовляє уві сні. Ох, ця жахлива війна...

БАТЬКО: Я хочу поговорити з тобою, поганцю.

ГЕРОЙ (*сідає на ліжку*): Слухаю.

БАТЬКО: Навіщо ти повиїдав цукор із цукорнички?

ГЕРОЙ: Це Владик.

БАТЬКО: Не бреш, розкажи докладно, як усе було.

ГЕРОЙ: Щось мене спокусило, татусю. Якийсь дідько, татусю!

БАТЬКО: Якби ти сказав: «Татусю, дай мені цукру...».

ГЕРОЙ: А ви, татусю, длубались у носі, я вас підозрював...

БАТЬКО: Виродку! Що з тебе виросте? Бог свідок...

МАТИ: Як ти смієш так до батька... Я не впізнаю тебе, дитино.

ЖІНОЧИЙ ГОЛОС ІЗ-ПІД КОВДРИ: Пане директор, пора на нараду.

ГЕРОЙ: По тридцятьох роках я усвідомив глибину провин, а власне, своїх провин. Татусю. Матусю. Так, це я з'їв ковбасу у Велику П'ятницю 15 квітня 1926 року. Я соромлюся свого вчинку. Я запланував з'їсти ковбасу значно раніше, разом із Ясем і Павликом. Мій нищий вчинок, любий татусю, не має виправдання. Я з'їв ковбасу з гріха ненажерливості. Не був голодний. Завдяки твоїй турботі, татусю, у дитинстві я мав удосталь хліба. Часто отримував дрібні гроші на ласощі. Попри це я зогрішив.

МАТИ: Таж батько питає про цукор, а не про ковбасу.

ГЕРОЙ: Матусю. Не захищай мене. Зречися сина. Я з'їв і цукор, і ковбасу. Пам'ятаю, що близько третьої години, хвилин за п'ять до... ми почали їсти ковбасу. Я з'їв найбільший шмат. А ще наша люба бабуся, яку я угробив своїми підступами...

МАТИ: Таж бабуся природною смертю...

ГЕРОЙ: Відолашні батьки, ви породили потвору. Впродовж десяти років я зумисне давав стрихнін бабусі у бісквітах. Пам'ятаю також свої підступні витівки із сірниками. З відразою згадую, що планував угробити ще й татуся.

БАТЬКО: Гарні речі.

ГЕРОЙ: Ці думки і плани зродились у моїй голові, коли мені сповнилося п'ять роцків. Пам'ятаю оті п'ять свічечок, що палали на тортику...

ЖІНОЧИЙ ГОЛОС ІЗ-ПІД КОВДРИ (*нетерпляче*): Пане директор. Уже час.

ГЕРОЙ: Я хотів би ще зізнатись у...

ЖІНОЧИЙ ГОЛОС ІЗ-ПІД КОВДРИ: Саме час...

ГЕРОЙ: Любі мої, у мене конференція, чуєте?

Батьки виходять.

ГОЛОС ІЗ-ПІД КОВДРИ: Конференція лише за дві години, але треба підготуватися. Зараз я підготую вас до всього.

ХОР СТАРИГАНІВ: Котику сіренький, котику біленький,
Котку волохатий, не ходи по хаті.

Не ходи по хаті, не буди дитяти,
Дитя буде спати, котик воркотати.

Ой на ката, на воркота,

На дитинку дрімота.

(А-а а-а а-а а.)

Герой засинає. Його будить гарматний постріл (вибух мусить бути потужний! Щоби публіка злякалася.).

ГЕРОЙ: Ідіоти. Знову війна?

ГОЛОС ІЗ-ПІД КОВДРИ: Ні, пане директор, це княжна Монако народила восьмеро близнят! Оце у нашій вітчизні геть усі радіють, дитиніють і таке інше. Від верхів'їв Татр й аж до синьої Балтики.

ГЕРОЙ: А чому в нас? Княжна живе в Монако!

ГОЛОС ІЗ-ПІД КОВДРИ: Це не має значення. Сто наших молодих діячів вибираються на гуляйногах до Конго вшанувати цю подію. Інші складають обітниці дошлюбної цноти.

ГЕРОЙ (*дивиться в стелю*). Придурки.

Хвилина тиші.

ГЕРОЙ: Ідіоти.

Хвилина тиші.

ГЕРОЙ: Кретини, павіани, паршивці, злодії, шахраї, педераста, космонавти, онаністи, спортсмени, фейлетоністи, моралісти, критики, бігамісти.

Хвилина тиші.

ГЕРОЙ (*закурює сигарету, дивиться в стелю*): Я лежу. Лежу! Очільники урядів і командувачі штабів дозволили мені лежати й дивитись у стелю. Стеля. Чудова, чиста біла стеля. Обожаю тих очільників. Можна спокійно провести неділю.

До кімнати входить Ольга. Жінка середнього віку. Стає в «ногах» ліжка. Знімає плащ. Плащ, сумку, шарф і т. ін. складає на ліжку.

ОЛЬГА: Я проходила повз і почула, що ти кличеш мене...

ГЕРОЙ: Я? Тебе?

ОЛЬГА: Минуло п'ятнадцять років, відколи ти вийшов із дому. І я не знала, чи ти живий.

ГЕРОЙ: Так.

ОЛЬГА: Ти не залишив адреси.

ГЕРОЙ: Я не мав її.

ОЛЬГА: Ти казав, що йдеш по сигарети.

ГЕРОЙ: Я купив сигарети.

ОЛЬГА: Тебе не було п'ятнадцять років! Що в тебе? Що з тобою? Поясни щось, скажи щось.

ГЕРОЙ: Я розповім тобі анекдот.

ОЛЬГА: Анекдот. У таку мить. Це жахливо. Він розповість мені анекдот опісля п'ятнадцяти років...

ГЕРОЙ: Я випив би чаю.

ОЛЬГА: Чай у таку мить, коли я прагну звіту про все твоє життя! Я помилилась у тобі, Генрику!

ГЕРОЙ: Мене звати Віктор!

ОЛЬГА: Вікторе, я помилилась у тобі. Ти свиня й шахрай.

ГЕРОЙ (*позіхає*): Мені вже перехотілося балакати.

ХОР СТАРИГАНІВ (*кожен сам до себе*): Балакати йому перехотілося... Таж він головний Герой. А хто мусить балакати?

ОЛЬГА (*тупає ногою на Хор Стариганів*): Тихо там... Оце ще одне слово мені... Цитуйте!

ГЕРОЙ: Ти створила такі умови, що я нічого не второпаю!

ОЛЬГА: Ти гладив мої груди, лашився мов змії, спокушав гарними слівцями.

ГЕРОЙ: Гарними слівцями?

ОЛЬГА: Ти казав, що в нас буде будиночок із садком, двійко дітей: хлопчик і дівчинка... Світ завалився, а ти брехав. Ти зламав мені...

ГЕРОЙ: Світ не завалився. Ми вижили... Ти не уявляєш, Олю, як я тішуся, що можу лежати. Можу лежати, стригти нігті, слухати музику. Начальство подарувало мені усю неділю. Може, ти прийдеш у ліжку? Поговоримо.

ОЛЬГА: Я кваплюся до оперети. Уже маю квиток... Я ніколи не пробачу тобі! (*Виходить.*)

ГЕРОЙ: Лиши газету. Я думав, що ми всі помремо, тому казав тобі про дітей, про квіточки, про життя. Усе просто. (*Розгортає газету. Переглядає, читає вголос.*) «Пляшки перед розливом пива треба ретельно вимити. Працівники на розливі часто не переймаються тим, чи пляшки чисті. Унаслідок цього в наповнених пляшках трапляються “чужорідні тіла”, буває навіть, що в пивці плавають мухи. Раніше ми вже писали про майже варварське ставлення працівників торгівлі до цього напою. Торгівля пивом припускає не одну нагоду для шахрайства. Яким чином, наприклад, зі столітрової діжки пива зробити стодвадцятилітрову?..».

ХОР СТАРИГАНІВ: Дуже просто.

ГЕРОЙ: «Клієнтам, які п'ють пиво з кухлів, треба наливати більшу порцію піни. Замість повного кухля вони дістають кухоль, наповнений лише на половину чи на третину. (*Голос Героя набирає снаги, стає патетичним.*) Авжеж, пиво мусить мати так звану пінну шапку. Ідеться, однак, про те, щоб місткість кухля відповідала нормі. Тому всі кухлі або склянки мусять мати позначки. Треба, щоб на них були мітки, які означають 250 або 500 кубічних сантиметрів рідини... На жаль, не миють старанно навіть пивні кухлі. Чимало кухлів всередині вкриті шаром жиру, тим часом жир — це ворог номер один золотистого напою. У торгівлі пивом спостерігається злочинна безвідповідальність. З цим треба покінчити. Треба карати...».

Хор Стариганів розділяється.

СТАРИГАНЬ I (*прикладає долоню, зібгану в трубку, до вуха*):
Про що він каже?

СТАРИГАНЬ II: Про пиво!

СТАРИГАНЬ III: Чи є в цьому пиві натяки на владу, підтексти, символи, алегорії? То наш Герой ратоборець?

СТАРИГАНЬ I: Він говорить про пиво!

СТАРИГАНЬ II: У цьому пиві мусить бути щось приховане!

СТАРИГАНЬ III: Він каже, що в пивці плавають мухи.

СТАРИГАНЬ II: Мухи? Це вже щось.

СТАРИГАНЬ I: Дурня! У нього пиво означає пиво, муха — це лише муха. Не більше.

СТАРИГАНЬ III: Змилюйтеся, це не Герой. Це просто барахло! Куди поділися давні герої, орфеї, вої, пророки? Муха в пивці! Навіть не в пиві, а в пивці! Що це таке?

СТАРИГАНЬ II (*іронічно кривиться*): Це театр, співмірний нашому величному часу.

СТАРИГАНЬ III: Час ніби й величний, люди трохи замалі.

СТАРИГАНЬ I: Як завжди, все як завжди.

СТАРИГАНЬ III: У пивці плавають мухи? В цьому щось приховане!

Хор згідливо киває головами.

Тихо, ніби хтось маком засіяв. У цій тиші лунає пташиний спів. Канарки. За мить до кімнати заходить старий чоловік із довгими вусами в старому капелюсі.

ГЕРОЙ: Дядьку!

ДЯДЬКО: Я був на прощі в монастирі... Навідався дорогою до тебе: три дні лісом, два дні полем, а там уже й шапкою докинути можна. А що у тебе, Стасю?

ГЕРОЙ: Нічого, нічого, дядьку. Скільки літ, скільки зим! Ми не бачилися двадцять п'ять років, дядьку! (*Герой сідає на ліжку, натягає шкарпетки.*) У вас, дядьку, мабуть, ноги болять. Адже це сто кілометрів. Сідайте, дядьку. Як добре, що ви навідалися до мене. Зараз я приготую вам воду для ніг і закип'ячу води на чай. Лягайте, дядьку! Знаєте, дядьку, ви намочіть собі ноги. (*Герой витягає з-під ліжка тазик, наливає воду. Наливає справжню воду до справжнього тазика зі справжнього дзбанка.*) Ось, дядьку, будь ласка, дядьку... Зараз я вам, дядьку... (*Герой з радістю упадає навколо Дядька.*) Дядь-

ко... дядька... дядькові... дядька... дядьком... О! Дядьку... про дядька...

ДЯДЬКО: Славний хлопець! Дякую тобі, дитино, за такий розкішний прийом. *(Дядько знімає штиблети й шкарпетки. Мочить ноги в тазику.)* А що у тебе, Владику?

ГЕРОЙ: Бачте, дядьку, я хотів написати вам, але Зося сказала, що ви хворий, то я гадав, що ви померли. *(Кладе руки на плечі Дядька.)* Я страшенно радий, що бачу вас. Ви й не уявляєте, дядьку. Що у вас?

ДЯДЬКО: Якось пхаю той віз життя. Знайшов, з чого радіти!

ГЕРОЙ: Ви, дядьку, справжній! І капелюх справжній! *(Знімає з дядька капелюх.)* І вуса справжні, й ноги справжні, й штани справжні, й почуття і думки справжні. Увесь дядько справжній. Навіть штиблети у вас, дядьку, справжні, й гудзики, і слова. Справжні слова! *(Герой говорить дедалі зворушливіше й піднесеніше.)*

ДЯДЬКО: А що у тебе, Владику? Геленка казала, ти був у Парижі.

ГЕРОЙ: Був.

ДЯДЬКО: Ну, і що там, як там, розповів би щось про той Париж. Я ж за життя його вже не побачу... І тітці цікаво.

ГЕРОЙ: З приємністю, дядьку.

ДЯДЬКО: Часу, мабуть, не гаяв, еге ж?

ГЕРОЙ: Мабуть.

ДЯДЬКО: А як там людиська живуть?

ГЕРОЙ: Якось живуть... по-різному. *(Витягає сигарети.)* Може, закурите, дядьку? Французькі.

ДЯДЬКО: Як французькі, то я візьму дві.

ГЕРОЙ: Купив трохи сірників у Парижі, туалетне мильце в Парижі, зубну щітку, леза для гоління, сорочку, парфуми, пантофлі, кнопки, шпильки, голки.

Хор Стариганів роздивляється якесь фото. Сміються, розповідають одне одному анекдоти, уривки з яких можна чути.

ДЯДЬКО: А що там у мистецтві, у літературі... у політиці?

ГЕРОЙ: Сяк і так, усе різне... Йй не охопиш. Знаєте, дядьку, я бачив Наполеона в натуральну величину, Папу, королеву —

усі вони рожеві й з воску. Їдять багато салату, сиру і п'ють вино, — кухня, звісно, французька.

ДЯДЬКО: То ти трохи перевітрився й закупився.

ГЕРОЙ: Місто, знаєте, дядьку, в такій блакитній імлі, як у спирті.

ДЯДЬКО (по хвилині мовчання): Але... Щось ти видаєшся мені понурим. Гей, Казю-Казю! І чого ти мордуєшся?

ГЕРОЙ: Бо розумієте, дядьку... Шкода й казати... Я плескав. Вигукував гасла.

ДЯДЬКО: Це як — «плескав»?

ГЕРОЙ: Саме, що плескав.

ДЯДЬКО: Усі плескали.

ГЕРОЙ: Та що мені до всіх. Я думаю про себе. Я плескав.

ДЯДЬКО: Ну, ти як дїтвак, Петрусю! Пікассо теж плескав.

ГЕРОЙ: Дядьку, дядьку...

ДЯДЬКО: Ну, що скажеш, Казю?...

ГЕРОЙ: Я знаю, що багато людей плескали, але вони вже забули. Тепер вони перейняті марками автомобілів або розважаються на маскарадах, а я й надалі весь час складаю руки, й ці оплески лунають у мені. У мені деколи гучать такі потужні оплески. Я порожній, немов базиліка вночі. Оплески, дядьку... оплески.

Тиша.

ДЯДЬКО: А загалом, ви здохляки, слабаки. Небо чисте — а він туману напускає. А що мені казати? Що там ваші оплески. Я пам'ятаю, як ми в час заворушок вкинули нашого командира до томатної юшки. Стривай... як же його звали?

ГЕРОЙ: До юшки?

ДЯДЬКО: У казані саме варилася томатна юшка... Час був неспокійний, усякі сутички, бунти, словом, булькотіло... Він прийшов із перевіркою до кухні. Юшка варилася для всієї компанії, то ми його вкинули туди й засунули казан накривкою. І він зварився разом із вусами. І шпори зварились, і ордени. Я ще й досі не можу стриматися від сміху, як згадую про це. (Дядько плескає Героя по плечі.) У тебе делікатне сумління. Я відпускаю тобі гріхи!

ГЕРОЙ: Мені сумно, дядьку. Знаєте, коли я був малим хлопцем, то грався в коней. Перетворювався на коня і мчав

із розмаяною гривною подвір'ям і вулицею. А нині, дядьку, я не можу перетворитися на людину, хоча й став директором інституту. Я хотів би розкопати землю, вигребти кілька картоплин і спекти їх для вас, дядьку. Картоплини мають сіре, шкарубке лушпиння. Всередині білі, розсипчасті й гарячі. Я хотів би мати десь власну яблуньку з гілками, листочками, квітцям і яблуками... Я вже так давно не сидів у затінку. Яблуко вкрите прозорим шаром воску, відбитки пальців дуже чітко видно на такому яблуці. Яблука висять на гілках. Чекають моїх рук. Як дівчата...

ДЯДЬКО: Казю, чому ти не повертаєшся? Ми всі чекаємо на тебе. І мама, й сестри.

ГЕРОЙ: Не можу, дядьку.

ДЯДЬКО: Ти ще не хочеш повернутися зі світів додому?

ГЕРОЙ: Ні.

ДЯДЬКО: Ще не наївся, не наглитався?

ГЕРОЙ: Ще, дядьку, й апетит росте, — як роззявлю рота, то ковтав би цілі міста, й людей, і будинки, й картини, і бюсти, й телевізори, мотори, зірки, одалісок, шкарпетки, годинники, титули, медалі, грушки, пігулки, газети, банани, шедеври...

ДЯДЬКО: А може, ти спакуєш манатки й підеш зі мною, завтра будеш на місці.

ГЕРОЙ: Ні, дядьку, я вже не можу повернутися.

ДЯДЬКО: Ходи-ходи, пташки співають, весна іде.

ГЕРОЙ: У мене багато незавершених справ, усякі справи, важко від цього відірватися, важко розібратися. Може, потім.

ДЯДЬКО (*втирає ноги об ковдру. Взуває черевики, засуває тазик з водою під ліжку.*): Дідеку! То я вже піду собі. Зоставайся з Богом! (*Герой мовчить. Лежить із заплющеними очима...*)

До кімнати входять двоє чоловіків. Один у кепі, другий у капелюсі. Вони одягнені в довгі демісезонні плащі, один із них витягає папери з течки, другий розкладає металевого метра. Починають обмірювати кімнату Героя. Роблять це дуже скрупульозно.

ГІСТЬ У КЕПІ: Три метри сорок вісім сантиметрів.

Гість У Капелюсі записує. Гість У Кепі вимірює двері, потім ліжку й диктує дані. Гість У Капелюсі занотовує, додає, мно-

жить і ділить. Гість У Кепі підходить до Героя, обмірює його вздовж і вшири, ступні, об'єм голови і шиї, ширину плечей і т. ін. Гість У Кепі схиляється над Героєм.

ГІСТЬ У КЕПІ: Що це він стискає в руці?

ГІСТЬ У КАПЕЛЮСІ: Папір.

ГІСТЬ У КЕПІ: Треба розігнути йому пальці. *(Поволі відгинає пальця за пальцем, виймає папери з руки Героя.)*

ГІСТЬ У КАПЕЛЮСІ: Що там таке?

ГІСТЬ У КЕПІ: Якись папери. Життеписи... *(Читає вголос.)* «Я народився 1920 року, після закінчення народної школи... призабув, що мав однокласника в народній школі, який пригощав мене сиром, бо той однокласник був із села. Після завершення... Отримавши атестат зрілості, я пробував поступити до магістратури. 1938 року в готелі вичистив черевки накидкою з ліжка... Після закінчення початкової школи вступив до гімназії. Після закінчення середньої школи намагався... *(Гість хитає головою, читає далі.)* Люди, ходіть до мене усі!».

ГІСТЬ У КАПЕЛЮСІ: А що, він спить? Може, вдає?

ГІСТЬ У КЕПІ *(читає далі)*: 1938 року я вичистив у готелі черевки килимом і порізав рушник, витираючи бритву для гоління. Щойно мені сповнилося вісімнадцять років, я почав готуватися до екзамену на атестат зрілості. Однак не встигнув закінчити, бо 1 вересня вибухнула світова війна... цей жахливий катаклізм, що поглинув...». *(Гість У Кепі ховає папери до течки, й вони виходять.)*

До кімнати входить рачки елегантно вбраний чоловік середнього віку. Він бездоганно зачесаний, прилизаний. Чіткий проділ на голові. Можна сказати, що він зачесаний іззовні. Цей чоловік облазить рачки всю кімнату. Обнюхує ніжки столу, стільця, зазирає під ліжко... починає говорити, підводячи морду в бік Героя.

ЧОЛОВІК ІЗ ПРОДІЛОМ: Ви знаєте, хто я такий? Хто ви такий, хто він такий, що він таке? Я теж маю чим пишатися. Ні, ви, прошу пана, занадто малий, щоб отак казати до мене. Я не хотів знати, якби я знав, то не міг би піддурювати. Але я страждаю. Я... я... *(Герой повернувся. Потягає носом. Чоловік Із Проділом замовк.)*

ГЕРОЙ: Відчуваю чужого... відчуваю вазелін, лак, літературу і... що хтось набздів. Хто тут? (Чоловік Із Проділом поправляє лапою волосся і краватку.) А, це ти, Бобику.

Кімнатою проходить Товстун в окулярах. Читає газету, роззирається. Стоїть посеред килима. Гукає до Чоловіка з Проділом.

ТОВСТУН: Бобику, до ноги! (Чоловік Із Проділом треться мордою об холошу Товстуна.)

ТОВСТУН: Бобику, лежати! (Чоловік Із Проділом лягає.)

ТОВСТУН: Бобик здох! (Чоловік Із Проділом удає мертвого. Товстун, усміхаючись, витягає з кишені кістку й кидає її під стіл. Чоловік Із Проділом «апортує» кістку.)

ТОВСТУН: Служити, Бобику, ну... (Чоловік Із Проділом гарно служить. Схиляє голову то на праве, то на ліве плече, всміхається.)

ТОВСТУН (простягає руку): Лапу, Бобику! (Чоловік Із Проділом простягає ліву лапу. Дістає ляпаса по лівій лапі.)

ТОВСТУН: Праву. (Чоловік Із Проділом виправляється. Подає праву лапу.)

ТОВСТУН (до Героя): Гарно видресирований, еге ж?

ГЕРОЙ (сідає на ліжку): Не знаю.

ТОВСТУН: Скажете йому «страждай» — він страждає, скажете йому «стрибай» — стрибає, і навіть уміє писати й читати... отримав медаль на собачій виставці в Парижі... він кмітливий, гарно видресований... дресура це не складно... досить умілого поводження, трохи терпіння... в роботі собакою працюють чотири чинники: мисливська пристрасть, вітер, знаття ходів і виходів і кмітливість... Бобик знає всі ходи і виходи й добре чує, куди вітер дме... Берете його?

ГЕРОЙ: У мене немає грошей... А він не кусається?

ТОВСТУН (сміється): У нього немає зубів, лише язик. Він лиже.

ГЕРОЙ: За нього я дам вам шкарпетки...

ТОВСТУН: Добре.

Герой знімає шкарпетки й дає Товстуну. Той ховає їх до кишені. Йде геть, читаючи газету. Про Бобика забуває.

ГЕРОЙ (простягає руку, гладить по голові Чоловіка З Проділом): Хочеш пити?

ЧОЛОВІК ІЗ ПРОДІЛОМ (*постійно рачки*): Половинку чорної й коньяк.

ГЕРОЙ: Ти пив чорну каву на попередньому етапі — і що? Краще попей-но води (*витягає з-під ліжка тазик із водою*). У цій воді вимочувала ноги поштива проста людина. Пий. Це ліки для таких, як ти! Як ми... (*Чоловік Із Проділом висуває язик по-собачому і збирається пити воду з тазика*.)

ГЕРОЙ (*сміється*): Досить! Ти справді слухняний. Не дуркуй. Сідай, зараз ми зробимо каву. Щоправда, в мене немає кави, філіжанок і грошей, але для чого існують сюрреалізм, метафізика й поетика снів? (*Лукає*.) Дві великі кави!

До кімнати входить Офіціантка. Зодягнена в начіпок, фартушок і т. ін., ставить на стіл срібну тацю, запитує: «Мені роздягнутися?».

ГЕРОЙ: Не треба. Не зношу кабареу.

Офіціантка вибігає.

ХОР СТРАРИГАНІВ: Доля

дуля

дулет

дискант

Дрогобич

домрачей

диригент

дресура

Герой і Чоловік Із Проділом зосереджено попивають каву. Перестають пити й уважно роздивляються свої руки. Потім показують руки одне одному. Праву і ліву. Уважно оглядають їх.

ГЕРОЙ (*тримає лівою рукою руку Чоловіка З Проділом*): О! Якась ляпка! Чорна.

ЧОЛОВІК ІЗ ПРОДІЛОМ: Це чорнило.

ГЕРОЙ: Чорнило! Це можна змити слиною.

ЧОЛОВІК ІЗ ПРОДІЛОМ: О! І у вас ляпка! Дві ляпки! Дві червоні ляпки!

ГЕРОЙ: Це кров.

ЧОЛОВІК ІЗ ПРОДІЛОМ: Справжня кров?!

ГЕРОЙ: Це ворожа кров.

ЧОЛОВІК ІЗ ПРОДІЛОМ: Я знаю лише смаки води, горілки, слини і чорнила, який смак у крові?

ГЕРОЙ (*витягає шпильку і коле в палець Чоловіка З Проділом, той смокче палець*): Краплина крові! Як ти пережив війну? Окупацію? Ти не брав зброї до рук?

ЧОЛОВІК ІЗ ПРОДІЛОМ: Завдяки дружині! Дружина, дружині, в дружині, з дружиною, о, дружино... на дружині... під дружиною...

ГЕРОЙ (*кричить*): Геть!

Чоловік Із Проділом падає на чотири лапи, тягнеться лапою по філіжанку й допиває решки кави рачки. Входять двійко добре доглянутих жінок середнього віку. Ведуть пожвавлену розмову, що переривається вибухами сміху.

ЖІНКА: Я йому, він мене, він тобі, вона йому, знаєш, який він, коли йому м-у-у-у-у... (*гарчить та ірже, сміється. Роззирається.*) О, коханий. Ти тут! (*Чоловік Із Проділом підводиться на ноги*). Мій чоловік, моя золота. Моя подруга, коханий. (*Чоловік Із Проділом цілує руку другій жінці. Усміхнений, сповнений радості життя, виходить разом із жінками. Нігті в жінок покриті лаком.*)

ХОР СТАРИГАНІВ: Кордебалет
кордегардія
косметика
комічний
копуляція
мармелад
мармур
мартирологія...

ГЕРОЙ (*гарячково щось шукає. Залазить під ліжко. Висуває шухляди. Зазирає в усі закути. Хор Стариганів виходить. Герой зостається сам. Шукає по кишенях. Урешті витягає міцну мотузку. Накидає її на шию, перевіряє мотузку. Роззирається кімнатою. Шукає цвях. Підходить до вішака. Зрештою відчиняє шафу і входить усередину. Замикає двері. Шафа замкнута. Лише за тривалий час двері шафи відчиняються.*): Самі вішайтеся. Я волію свій мізинець на лівій нозі вам усім разом узятим. Що? Вішайтеся! Ні! Ви так сильно любите себе. Та баба сильніше любить свого песика, ніж мене, людину. Бо це її песик. Вона любить свою сліпу кишку сильніше за все люд-

ство. *(Герой сідає на ліжку. Витягає з кишені сніданок, розгортає папір, починає їсти. До кімнати входить Товста Жінка.)*

ТОВСТА ЖІНКА: Сором! Такий молодий, а підглядає.

ГЕРОЙ *(припиняє їсти)*: Що ви тут робите? Це приватне помешкання! Хто вам дозволив сюди зайти?!

ТОВСТА ЖІНКА: Ха! Ха-ха-ха! *(Заходиться сміхом.)* Приватне помешкання!

ГЕРОЙ: Я вас не знаю.

ТОВСТА ЖІНКА: Ви підглядали за мною, коли я купалася, пане Вацек?

ГЕРОЙ: Чверть століття минуло відтоді!!! Так, я пригадую таке. Та бачу, що ви вже вийшли з води. Йдіть собі далі! У мене нема зараз часу, я мушу прочитати листи.

ТОВСТА ЖІНКА: Я почекаю *(Сідає на стільчик і сидить. Може плести светрика на спицях.)*

ГЕРОЙ *(бере зі столу кілька конвертів. Розпечатує рожевий конверт. Виразно читає)*: «Мій Янеку! Я розчулена виявом твоєї уваги. Приїзди, щоби я могла власними пальчиками вкласти тобі до ротика найсолодшу цукерочку з надісланої бонбоньєрки. Твоя Зося». *(Розпечатує другий конверт. Читає.)* «Любий Здиславе! До мене доходять дуже небажані вісті про Тебе й Твої нечувано легковажні вчинки. Отак от Ти відплачуєш мені за турботу, старання й кошти, які я вкладав у Твої науку й виховання? Тебе бачили в більярдній залі під час сутички з якимось маргіналом, Ти не ходиш на лекції, Тебе поглинули ігри, розваги, походеньки... Ось до чого я дожився на старості літ! Виправся, виправся, любий Здиславе, бо ще одна погана новина — і я розірву з Тобою стосунки й не лише відмовлю Тобі в коштах на прожиття, а й забороню хоч кому згадувати, що Ти є моїм сином. Шлю тобі батьківське благословення. Нехай воно додасть Тобі снаги в навершенні на добрий шлях. Мати плаче! Щиро засмучений Батько». *(Герой, знеохочений, мгне конверт і ховає його до кишені. Витягає новий конверт. Читає.)* «Любий кузене! Святкування вашого срібного весілля сповнює мене щирою радістю. Я був свідком ваших заручин двадцять п'ять років тому, а сьогодні не годен повірити, що збігло вже чверть віку відтоді, як ви запрягнулись одне одному разом вести життєвий кора-

бель під високим вітрилом кохання! Двадцять п'ять років промайнули як єдина мить! Нехай життя й надалі стелить вам під ноги самі троянди! Бажаю, щоб, відроджені в дітях, онуках і правнуках, ви стали для них патріархами й навчителями тих принципів, яких так гідно дотримувалися самі! Старий друг NN. Варшава, 24 січня 1902 року». *(Прочитавши останнього листа, Герой надягає на ноги пантофлі й виходить із кімнати. За мить слідом за ним виходить Товста Жінка. На сцені зостається Хор. Старигані балакають одне до одного крізь сон. Можна опустити завісу, можна не опускати. Після цієї перерви Герой повертається до кімнати. Витягає сніданок із кишені, розортає папір і починає їсти. За мить до кімнати входить Товста Жінка. Роззирається.)*

ТОВСТА ЖІНКА: Сором! Такий молодий хлопець — і підглядає за жінкою!

ГЕРОЙ *(припиняє їсти)*: Хто вам дозволив сюди зайти? Це приватне помешкання!

ТОВСТА ЖІНКА *(сміється)*: Приватне помешкання? Приватне помешкання!!!

ГЕРОЙ: Я вас не знаю.

ТОВСТА ЖІНКА: Ви підглядали за мною, коли я купалася, пане Юреку!

ГЕРОЙ: Відтоді минули століття... Так, я пригадую. Бачу, ви вже вийшли з води.

ТОВСТА ЖІНКА: Пане Дідеку, я пам'ятаю вас хлопчиком у матроському костюмчику з комірцем.

ГЕРОЙ *(лягає на ліжко. Вигнувшись до публіки, задом до Товстої Жінки. Цього разу вона сідає на ліжко...)*

ГЕРОЙ: Минули століття...

ТОВСТА ЖІНКА: Ну то й що? То що з того?

ГЕРОЙ *(підривається)*: Ти, стара корово, ти, шмат солони, бочко сала! Я пам'ятаю. Мені було п'ятнадцять років. Був липень. Виблиск призахідного сонця на воді. Червона річка під кронами чорних вільх. Ти була тоді біла й товста. Була молода гладка дівуля. Біла, мов сніг. Поволі заходила у темну воду. Чорні вільхи стояли над водою. У кронах — червоне сонце. Тоді я віддав би півжиття, все життя, все місто, весь

світ за те щоб лишень торкнутися твоїх персів. Якби я міг, то поклав би руку на твоє стегно, на Венерин горбок...

ТОВСТА ЖІНКА: На що?

ГЕРОЙ: На Венерин горбок. Дурепо, корово, ти могла би бути королевою для мене. Могла би бути музикою, садом, плодом, могла би бути Чумацьким Шляхом, корово. Але ти берегла це для якогось пройдисвіта, лайдака, циніка, бовдура, злодія. Тепер ти ревеш. А могла бути для мене вогнем, джерелом і радістю. Я так тоді страждав. Пнувся вискочити з власної шкіри. *(Товста Жінка плете на спицях светрика.)* Через тебе я ледве не став содомітом. Твій живіт був для мене більшим об'явленням, аніж Америка для простака. Твій задок був зіркою. Ти, дурепо, бочко засоленого м'яса. Забирайся, бо я заб'ю тебе на місці!

Герой замовкає. Цієї миті до кімнати входить дуже Жвава Жінка середнього віку. Підбігає до Товстої Жінки, цілує її й починає екзальтовано торохтіти.

ЖВАВА ЖІНКА: Уяви, люба: сукня фасону кімоно з вовни у клітинку «пепіта». Спереду ліфа — накладна кокетка, викроєна з довгими відворотами, яка переходить на спину. Злегка розкльошена спідниця. До ліфа — довгий білий жилет із піке з комірцем-стійкою і бантиком. Спідницю укладено спереду в глибокі зустрічні складки. Шов по всій довжині спинки. Спереду — навкісні прорізні кишені з листочками. Манжети на застібці й комір із вилогами з білого піке. Складка на спідниці ззаду... *(Жвава Жінка зривається з ліжка. Цілує Товсту.)* Па-па! Потелефонуй неодмінно. Неодмінно потелефонуй. Па! Дзвони, телефонуй, не забудь... Па! Па! *(Виходить.)*

ТОВСТА ЖІНКА *(складає рукоділля)*: Отож, ви вмиваєте руки, пане Дідеку!

ГЕРОЙ: Вмиваю.

ТОВСТА ЖІНКА: Я пов'язувала з візитом до вас стільки надій! Гадала, що пам'ятаючи про давнє знайомство, ви схочете подати руку самотній жінці. Яка вам справа до того, що в мене зростає виділення гонадотропного гормону. Так, пане Збишеку...

ГЕРОЙ: Я вже тричі казав, що мене звати Вацлав.

Кінець безкоштовного
уривку. Щоби читати далі,
придбайте, будь ласка,
повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ